

Vogeltrek op Rottumeroog in de jaren twintig

Egbert Boekema

We weten niet al te veel over de vogelbevolking in de provincie Groningen uit het ‘stenen tijdperk’, dat wil zeggen de jaren vóór 1960 waarin goede waarnemers op de vingers van één hand te tellen waren. Slechts van sommige broedvogels, zoals Blauwe Reiger, Roek en Ooievaar, werden systematisch gegevens verzameld. Van aantallen trekvogels weten we vrijwel niets. Het eerste artikel over vogeltrek in Groningen staat in het tijdschrift *Ardea* en is van de hand van G.A. (Gerrit) Brouwer en Jan Verweij. Gerrit Brouwer heeft enige tijd in Groningen gewoond, was financieel onafhankelijk en besteedde zijn tijd aan vogels kijken en natuurbescherming. Hij opereerde door heel Nederland. Jan Verweij was een gedreven vogelaar en schreef onder andere in *Ardea* over Vorkstaartmeeuwen die hij in de jaren twintig op het Noordzeestrand waarnam. Omdat *Ardea* onlangs gedigitaliseerd is, hoeven we niet meer naar de kelder van het Biologisch Centrum van de Rijksuniversiteit Groningen af te dalen om de jaargangen vanaf 1912 in te kunnen zien. Hier volgen wat impressies en conclusies, maar het is de oprechte lezer ook aan te raden zelf eens terug in de tijd te gaan aan de hand van het origineel dat is te vinden op de website van de Nederlandse Ornithologische Unie: <http://nou.natuurinfo.nl/website/index.htm>.

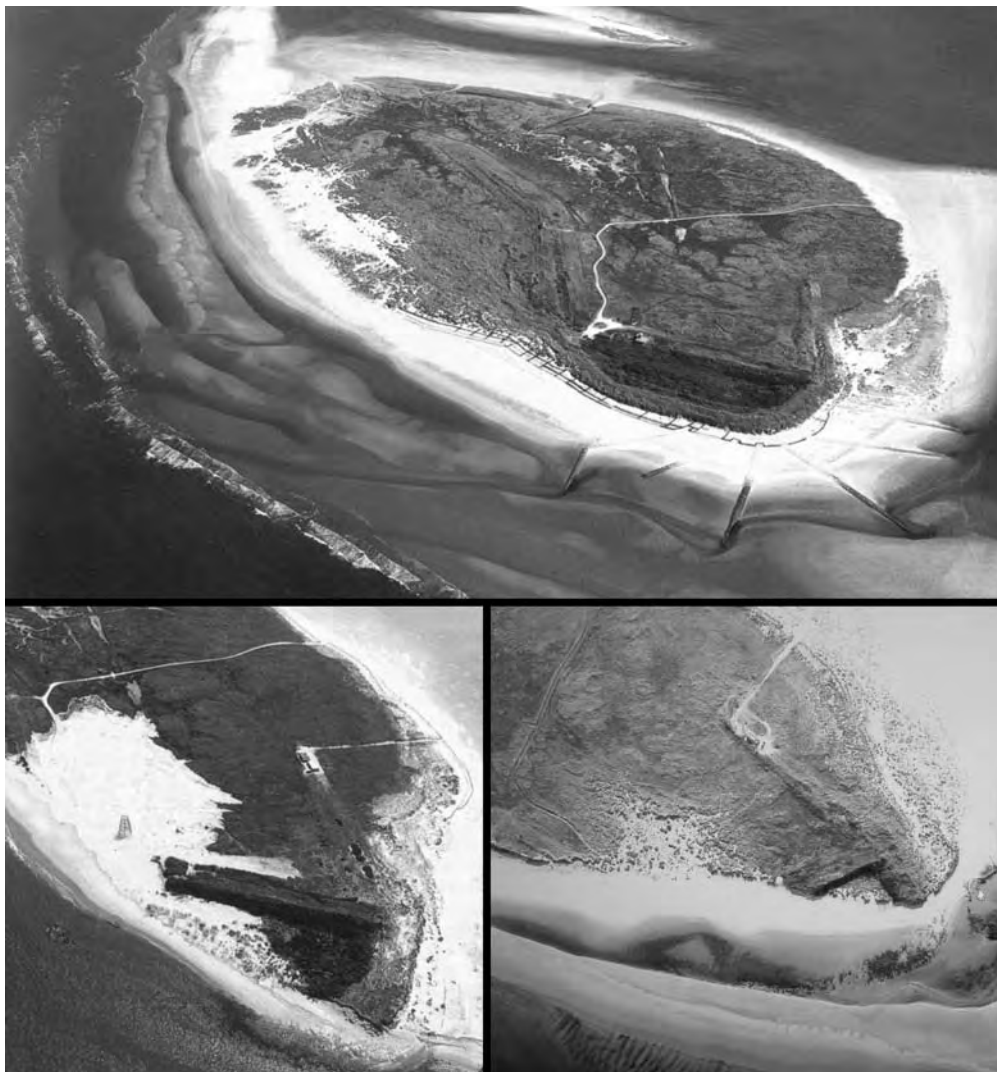
Het artikel beschrijft tamelijk uitgebreid wat er per dag van 19 juli tot 1 september 1921 werd waargenomen op Rottumeroog. Hoe kwamen de genoemde vogelaars in die periode op Rottum terecht? In een vergadering van 17 mei 1921 besloot het bestuur van de Nederlandsche Ornithologische

Vereeniging (een van de twee voorlopers van de huidige Nederlandse Ornithologische Unie) een bedrag van omstreeks 250 gulden uit het Trekstudiefonds beschikbaar te stellen voor een onderzoek naar vogeltrek op het eiland Rottumeroog door de Club van Trekwaarnemers. Het onderzoek werd ten opzichte van de verdere regeling geheel vrijgelaten. Er werd, op enkele dagen na (2-8 augustus), continu waargenomen door een van de schrijvers en/of door G. Traanberg en Jan Drijver. De laatste was een Texelse vogelaar die voor Natuurmonumenten in Amsterdam werkte. Rottum bleek inderdaad uitermate geschikt te zijn voor het nagaan van de trek van zangertjes en van vele andere soorten. De schrijvers geven hiervoor een verklaring, die eigenlijk nog steeds opgaat voor veel plekken langs de Waddenzee. “Door het bijna geheel ontbreken van broedvogels en daar het eiland zeer weinig hout bezit, biedt het opzoeken van trekker-tjes betrekkelijk weinig moeite, vooral ook daar de kleinere vogels aankomen over een uitgestrekte strandvlakte en ze daarna alle het bewoonde deel van het eiland opzoeken, waar de huizen en boompjes zijn en het rijshout is geplant”. Het vogelen bestond meestal uit een ochtendwandeling van drie tot zes uur en een middagwandeling van twee tot vier uur. De vogels werden wat opgedreven en langdurig bestudeerd met een 8x en een 18x keer vergrotende prisma-kijker, de laatste op statief.

Het grootste deel van het artikel omvat een dagelijks overzicht van de waarnemingen met kanttekeningen en een weersoverzicht. In juli was er behalve steltlopers weinig te doen, maar in augustus kwamen de

vroege trekkers door, zoals Fitis en Bonte Vliegenvanger. Ook op Rottum werden op goede dagen tientallen gezien. Verder waren andere zangertjes zoals Gekraagde Roodstaart (circa 89), Braamsluiper (totaal 15) en Tuinfluiter (totaal 40) tamelijk algemeen. Augustus is een maand waarin de eerste trekvogels al in flinke aantallen kunnen langskomen, en behalve de bovengenoemde soorten zijn dat bijvoorbeeld Gele Kwik-

staart en Boompieper. Behalve de gewone soorten werden ook minder algemene waargenomen, zoals Boomvalk, Vuurgoudhaan, Grauwe Klauwier en Draaihals. Eén soort springt er geweldig uit, namelijk de Ortolaan. Ortolanen werden bijna dagelijks gezien, onder andere in een groep van 24 vogels. Bij 18 augustus staat geschreven dat de Ortolanen zich de verdere dag in het helm ophielden, waar ze 's middags overal uit



Figuur 1. Afslag op Rottumeroog. Boven: het eiland in 1991, linksonder in 1999 (Van den Brink 1999) en rechtsonder de huidige situatie op Google Earth, alle gezien vanuit het noorden van boven de Noordzee. Het verdwijnen en overstuiven van de rechthoekige tuin van *Toxopeus* is mooi te volgen. De tuin was echter een toevluchtsoord voor trekvogels.



Figuur 2. De oude voogd-woning op de duinreep in 1959. Het vrijwel ontbreken van opgaande begroeiing was ook in de tijd van Brouwer en Verweij het geval. De aanleg van de singels, zoals op figuur 1 uit de lucht is te zien, kwam pas veel later.

opgestoten werden, meest in kleine groepjes van drie, vier en vijf vogels. Dat was dus 90 jaar geleden een algemene soort, niets meer of minder. Ook krijg je de indruk dat er meer Draaihalzen en wat meer trekvogels in het algemeen waren dan tegenwoordig het geval is.

Hieronder staat de beschrijving van één dag, namelijk van 23 augustus. Om de leesbaarheid te verhogen, is de tekst iets gewijzigd en ingekort (huidige vogelnamen en spelling). De schrijvers vermeldden: Overdag warm. Wind zwak, Oostzuidoost. 's Avonds dampig. Er zijn veel Ortolanen op het eiland. Ook zijn regelmatig Boompiepers te horen en er is zwakke trek van Gele Kwikstaarten. Enkele Boerenzwaluwen gezien (3-5, waaronder minstens 1 jong). Een Kievit aan land zien komen aan de Noordzeezij. Een Goudhaantje (bleek-kuif); 5 Grauwe Vliegenvangers (enkele oude); 20-25 Bonte Vliegenvangers; omstreeks 60 Fitisen ('s Middags meer dan 20 in de takkenhoop); 2 Tuinfluiters; 4 Grasmussen, 15-20 Tapuiten, minstens 10 Paapjes; 8-10 Gekraagde Roodstaarten (jonge en oude); 4-5 Draaihalzen. Een Oeverloper aan de kreekjes. 's Middags en misschien nog meer tegen de avond een drukte van belang en ik vergeet nooit die wrakhouten aardappelomheining om een uur of zes in het licht der dalende zon. O, wat was dat aantrekkelijk en wat zie je op zo'n ogenblik, waartoe de trekkertjes komen! Daar zaten naast, door

en boven elkaar op een eindje van weinige meters 2 Draaihalzen, enkele Paapjes en Tapuiten, een Bonte en enkele Grauwe Vliegenvangers met wat Gekraagde Roodstaarten, Graspiepers en een aantal Fitisjes!

Het hele artikel lezend kom je tot de conclusie dat het artikel zijn tijd ver vooruit was. Het heeft meer dan 40 jaar (!) geduurd voordat er weer over Groningen werd gepubliceerd met dezelfde kwaliteit (Braaksma en Timmerman 1969). Aan het eind van het verslag wordt er nog gediscussieerd over een vast trekstation. De schrijvers menen: "Voor zoover wij er over kunnen oordeelen, lijkt ons een vast Trekstation in ons land slechts gerechtvaardigd te zijn, indien dit onderdeel zou uitmaken van een algemeen biologisch station en niet als aparte inrichting. Als onderdeel van een biologisch station is de instelling van een trekcentrum echter dringend gewenst; reeds lang werken ettelijke enkelingen op zichzelf, terwijl een hoogst enkele tot belangrijke resultaten komt". Ze vonden Rottumeroog echter niet geschikt omdat de reis van Groningen naar Noordpolderzijl en de overtocht naar het eiland "een niet weg te cijferen bezwaar vormen". Inderdaad is er niets op Rottum gekomen, behalve een bewaking in het zomerhalfjaar. Dit heeft echter wel veel gegevens opgeleverd. De vogelstand op Rottumeroog wordt beschreven door onze eigen Groninger vogelaar Henk van den Brink (Van den Brink 1990). Schiermonnikoog heeft uiteindelijk

een veldstation gekregen, de 'Herdershut' van de Rijksuniversiteit Groningen. Ook de Vrije Universiteit Amsterdam is op Schiermonnikoog actief. Maar voor het zover was, zijn daar de crisisjaren in de jaren dertig en een wereldoorlog over heengegaan.

Ten slotte bestond ook in 1922 al de indruk dat het eiland zou gaan verdwijnen, dat "Rottum dan een barre zandplaat gaat worden, bij stormweer niet te bewonen, ...". Rottumeroog ligt er echter nog steeds, hoewel in de laatste decennia aan de noordwestzijde de rechthoekige 'tuin van Toxopeus', genoemd naar de voormalige voogd van het eiland, langzaam door afslag is verdwenen (zie figuur 1). Het huis van de voogd van Rottum is meerdere keren verplaatst en het laatste huis stond in 1959 aan de rand van de afgrond (figuur 2; Schortinghuis (1967)). Het huis waar Brouwer en Verweij in moeten hebben gelogeerd, was toen al verdwenen. Of Rottumeroog er over 90 jaar nog is, blijft een open vraag. Vermoedelijk wel omdat de buureilanden geen zand weghebben. Borkum groeit niet naar het westen en Rottumerplaat merkwaardig genoeg alleen naar het noordwesten en niet naar het oosten in de richting van Rottumeroog. Rottum ligt bovendien veel zuidelijker dan

de gehele rij van Waddeneilanden. Misschien komt het wel lager te liggen door de stijging van de zeespiegel, maar dit is nog niet goed te voorspellen. In ieder geval kunnen de vogels er de eerste tientallen jaren nog prima op vooruit. Voor een mooie beschrijving van de natuur op Rottumeroog wordt verwezen naar een boek van Staatsbosbeheer onder eindredactie van Henk van den Brink (Van den Brink 1999).

Literatuur

- Braaksma, S. en A. Timmerman 1969. *De avifauna van het Eems-Dollardgebied. Limosa* 42: 156-177.
- Brouwer, G.A. en J. Verweij (1922). *Vogeltrek op Rottum. Waarnemingen betreffende den vogeltrek op Rottumeroog, verzameld tijdens een verblijf op het eiland van 19 Juli tot 1 September 1921. Ardea* 11: 47-79.
- Schortinghuis, D.H. (1967). *Cleyn eilant Rottum. Laverman, Drachten.*
- van den Brink, H. (1990). *De vogels van Rottumeroog en Rottumerplaat in 1978-1989. Uitgave Staatsbosbeheer Groningen en SOVON-rapport 89/07.*
- van den Brink, H. (eindredactie) (1999). *Van Rottum tot Reest. Uitgave Staatsbosbeheer, Assen.*

Nieuw voor Groningen: Dwerguil

Marnix Jonker & Willem-Jan Fontijn

Op 3 oktober 2009 werd in Meppel op de landelijke uilendag onverwachts een nieuwe soort voor de provincie Groningen onthuld. Johan de Jong van de Kerkuilen Werkgroep Nederland vertelde daar over de vondst van een Dwerguil *Glaucidium passerium* in het Lauwersmeergebied. In dit artikel wordt deze vondst behandeld.

Kustweg, 18 oktober 2008

Als drijvende kracht achter de Kerkuilen Werkgroep Nederland geeft Johan de Jong vaak lezingen in het land over Kerkuilen. Nadat de Kerkuilen behandeld zijn, gaat hij vaak de andere uilensoorten ook nog even bij langs om het publiek ook kennis van deze soorten te laten nemen. Zo ook tijdens